

Unitat Didàctica: El goalball com a contingut propi de l'ESO

■ ADÁN MARTÍN CAJARAVILLE

Llicenciat en Ciències de l'Activitat Física i de l'Esport.
Professor associat del Departament de Didàctica de l'Expressió Musical, Plàstica i Corporal.
Facultad de Ciencias de la Educación.
Universidad de Sevilla
Exprofessor del Cicle Formatiu de Grau Superior d'Animació d'Activitats Físiques
i Esportives a l'Acadèmia Preuniversitària. Sevilla

■ Paraules clau

Goalball, Deficient visual, Cec,
Alumnes amb NE, Material adaptat,
Descobriments guiats, Resolució de
problemes, Unitat didàctica i
Educació ambiental

■ Abstract

Goalball is a specific sport for blind or visual handicapped people. However, with this article we intend to make a proposal that gives an answer to the students with special educational needs and also, to promote a feeling of increased awareness and integration on sighted students with regard to this disability.

The innovation of this Didactic Unit is due to its own contents (being the goalball a entirely new sport for the ESO and highschool students) and therefore the educational methods based on investigation, as guided discovery or solution to problems, have a great acceptance into this unit.

It is also a purpose of this article to broach a transverse matter like the Enviromental Education, by the creation of adapted material from waste products as broken or punctured balls, ...

■ Key words

Visual handicapps, Blind, Student with special education needs, Addapted items, Guided discovery, Resolution of problems, Didactic unit, Natural enviroment education

Resum

El *goalball* és un esport específic de deficients visuals i cecs, però amb aquest article pretenem de realitzar una proposta on donem resposta als ALUMNES AMB NECESSITATS ESPECIALS (NE) i promoguem un sentiment de SENSIBILITZACIÓ I INTEGRACIÓ en els alumnes vidents davant d'aquesta discapacitat.

El factor innovador d'aquesta Unitat Didàctica (UD) és degut al mateix contingut en si, el *goalball*, el qual és completament nou per a l'alumne d'ESO i de Batxillerat, per la qual cosa els estils d'ensenyament basats en la indagació, com és el cas del descobriment guiats i la resolució de problemes, hi tenen una gran cabuda.

També és objectiu d'aquest article abordar un tema transversal, com ho és l'Educació Ambiental, mitjançant la creació de material adaptat a partir d'elements de rebuig com ara pilotes punxades, trenca-des, etc.

Introducció

Amb aquesta UD pretenem de donar resposta a les necessitats educatives dels nostres alumnes, en aquest cas més concretament d'alumnes amb discapacitat visual i ceguesa total, un grup de població en moltes ocasions aïllat i poc integrat en el grup de la classe.

La UD que pretenem desenvolupar a continuació, considerem que té un gran atractiu perquè és un contingut completament nou, desconegut i motivant per a la gran majoria de l'alumnat, i està en consonància

amb els continguts de caràcter transversal (Educació per al medi ambient) a causa de l'aprofitament de material esportiu de rebuig i com un contingut interdisciplinari que permet al professor de l'àrea de tecnologia, aprofitar i adaptar aquest material esportiu de rebuig i transformar-lo en material adequat i adaptat per al contingut de *goalball*.

Com que aquesta UD està referida a un esport com a tal, es dedueix que els objectius més "procedimentals" tenen gran rellevància, però m'agradaria aclarir en aquest punt que tenen la mateixa importància els objectius de caràcter "actitudinal", atès que, amb aquesta UD es pretén que l'alumnat conegui la realitat concreta d'un grup de població discapacitada, en aquest cas els cecs, s'hi sensibilitzin i, per tant, s'hi solidaritzin, els respectin, i tinguin una actitud crítica davant la insolidaritat de la societat actual.

Justificació de la UD

En relació amb el currículum obert i flexible que promou la LOGSE, aquesta unitat didàctica pretén de ser un dels camins més motivadors i nous per donar resposta als següents objectius generals d'etapa i Àrea d'Ensenyament Secundari Obligatori que es troben recollits al RD 1007/1991 del 14 de juny, i dels quals nosaltres vam seleccionar els que estan més acord amb la present UD.

- Elaborar i establir estratègies d'identificació i resolució de problemes, en di-

versos camps de l'experiència i els coneixements, a través de mètodes intuïtius i de raonament lògic.

- Formar-se una imatge ajustada de si mateix, de les pròpies característiques i possibilitats, tot desenvolupant activitats de forma autònoma i equilibrada.
- Relacionar-se amb altres persones i participar en activitats de grup, amb activitats solidàries i tolerants, valorant críticament les diferències de tipus social i rebutjant qualsevol discriminació basada en diferències de raça, sexe, classe social, creences i d'altres característiques individuals i socials.
- Analitzar els mecanismes i valors que regeixen el funcionament de les societats, de forma especial les que fan referències a drets i deures dels ciutadans, i adoptar judicis i actituds personals en relació a aquells.
- Conèixer i comprendre els aspectes bàsics del funcionament del propi cos i de les conseqüències per a la salut individual i col·lectiva dels actes i les decisions personals, i valorar els beneficis que suposen els hàbits de l'exercici físic, la higiene i una alimentació equilibrada.

Pel que fa als objectius generals de l'àrea d'educació física, vam seleccionar els que esmentem a continuació:

- Conèixer i valorar els efectes que té la pràctica habitual i sistemàtica d'activitats físiques en el desenvolupament personal i en la millora de les condicions de qualitat de vida.
- Planificar i portar a terme activitats que li permetin de satisfer les pròpies necessitats, prèvia valoració de l'estat de les seves capacitats físiques i habilitats motrius, tant bàsiques com específiques.
- Ser conseqüent amb el coneixement del cos i les seves necessitats, adoptant una actitud crítica davant les pràctiques que tenen efectes negatius per a la salut individual i col·lectiva, tot respectant el medi ambient i afavorint-ne la conservació.

- Participar, amb independència del nivell de destresa assolit, en activitats físiques i esportives, desenvolupant actituds de cooperació i respecte, valorant els aspectes de relació que tenen les activitats físiques i reconeixent com a valor cultural propi els esports i jocs autòctons que el vinculen a la seva comunitat.

Aquesta unitat didàctica de *goalball* es proveeix de diferents blocs de continguts com podem veure a la *figura 1*.

Un altre aspecte que m'agradaria ressaltar, al marge del que seria l'estructura curricular, és un aspecte més real i quotidià, com ara que, en la majoria dels gimnasos de qualsevol institut o col·legi, quan al final de curs realitzen un inventari o neteja, i es troben amb unes quantes pilotes punxades, desgastades o en males condicions, que acostumen a acabar al cubell de les escombraries; nosaltres, però, podem aprofitar-les per portar a terme aquesta UD i treballar un dels temes TRANSVERSALS (Educació ambiental) mitjançant el reciclatge i de forma INTERDISCIPLINARI amb l'àrea de tecnologia, atès que serà el professorat d'aquesta àrea, junt amb l'alumnat, l'encarregat d'adaptar la pilota de "bàsquet punxada" en

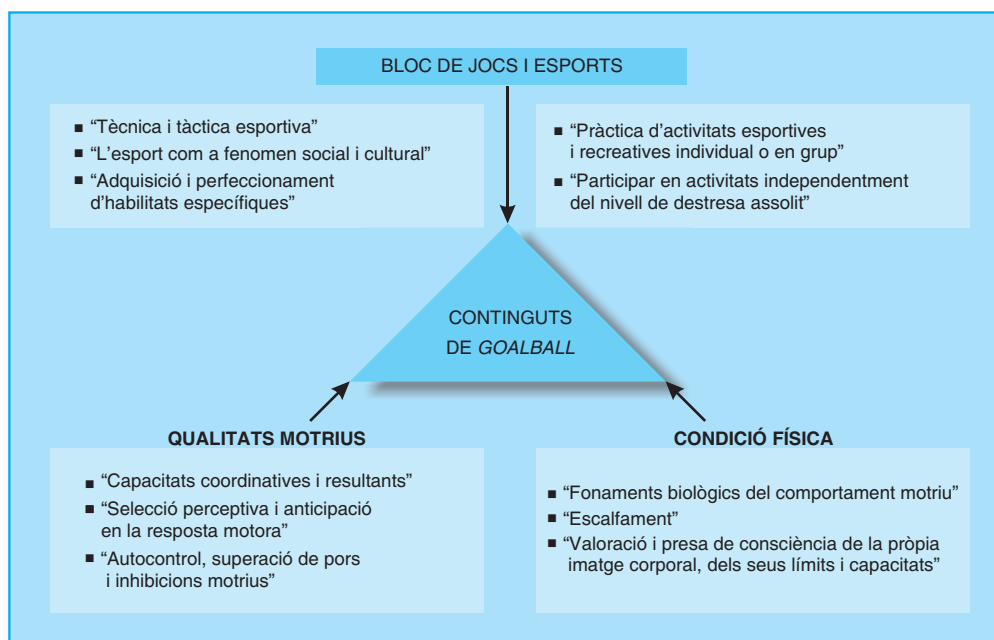
una pilota de *goalball* perquè tan sols hi hauran de realitzar un orifici d'uns 3 cm per introduir-hi els cascavells, posteriorment enganxar-lo i afegir-hi uns 8 orificis més per permetre la sortida del so, més decoració, i afegitons del professor de tecnologia.

La utilització d'aquesta UD resulta molt reeixida, tant quan ens trobem amb alumnes amb necessitats educatives especials, més concretament, la discapacitat visual, com amb alumnes vidents; perquè pretenem, en primer lloc, donar respostes a les necessitats educatives i interessos de tots els nostres alumnes, inclosos els deficients visuals i cecs, i en segon lloc crear un clima de sensibilització dels alumnes vidents amb el món dels discapacitats visuals, perquè finalment aconseguim la integració de tots els nostres alumnes a l'aula.

Ubicació en la programació anual

Dintre de la seqüenciació de continguts, aquesta UD ens podria servir com a nexa d'unió, entre el bloc de continguts de "qualitats motrius bàsiques" i el de "jocs i esports", situada en el segon trimestre de la programació anual.

■ FIGURA 1.

D'altra banda, pel que fa a la programació de tota l'ESO, la podríem distribuir de la manera següent:

- 1r cicle: Participar en jocs d'habilitats relacionats amb el *goalball*.
- 2n cicle: Participar en jocs d'iniciació al *goalball* i a l'esport reglat.

Condicions contextuais sobre les quals s'ha dissenyat la unitat

Les classes són eminentment pràctiques, encara que seran fonamentades amb una breu introducció teòrica sobre el món dels deficients visuals i cecs.

Característiques de l'alumnat

- Grup mixt de 33 alumnes de 4t curs d'ESO del Col·legi Santa Joaquina de Vedruna (Sevilla).
- Edat compresa entre els 15 i els 16 anys.
- El seu coneixement sobre aquest contingut és nul o pràcticament inexistent.

Instal·lacions i materials

- Les instal·lacions a utilitzar són un gimnàs cobert, amb el terra polit, i una pista poliesportiva.
- Respecte als materials específics d'educació física utilitzarem les pilotes adaptades de *goalball*, piques, cordes, cons, ulleres de natació, cinta aïllant i bibliografia de *goalball*.
- Els materials no específics de l'àrea d'educació física seran un magnetoscopi, trepant, trempes, cascavells, goma, esparadrap i material propi de l'àrea de tecnologia.

A continuació es detalla el procés per a la creació del material esmentat.

- **Pilota *goalball*:** necessitem una pilota punxada (*fotografia 1*), un bolígraf per marcar els forats, cascavells (*fotografia 2*) i un trepant (*fotografia 3*) per realitzar les perforacions.

El primer pas, serà marcar els diferents forats, 8 per ser més exactes, de forma simètrica al voltant de la pilota (*fotografia 4*), posteriorment realitzarem tres o quatre perforacions a la vàlvula fins a permetre l'entrada de la mida dels cascavells, i una perforació més a cada un dels vuit punts assenyalats (*fotografia 5*); la pilota quedarà desinflada del tot (*fotografia 6*).

L'últim pas serà introduir els cascavells a l'interior de la pilota (*fotografia 7*).

Ulleres de *goalball* o antifàços:

Per a la creació d'aquest material, tan sols demanarem als nostres alumnes unes ulleres corrents de natació (*fotografia 8*), les quals seran recobertes amb esparadrap, per impedir la visió (*fotografia 9*).

Altres materials:

Finalment, només necessitem unes quantes desenes de metre de corda, cinta americana o adhesiva per poder delimitar el camp.

Objectius didàctics

L'objectiu fonamental d'aquesta unitat didàctica és fer conèixer a la majoria dels nostres alumnes una visió molt pràctica i real del món dels cecs, i en general del món de les discapacitats i, sens dubte, com a atenció a la diversitat, concepte que és molta moda a la nova reforma educativa.

A continuació farem esment dels objectius específics d'aquesta UD.

- Conèixer i comprendre l'esport del *goalball* com a mitjà d'integració social i com a fenomen cultural.
- Conèixer els fonaments tècnics dels diferents tipus de llançament i el blocatge.
- Conèixer les característiques psicomotores dels deficients visuals i cecs.
- Conèixer les institucions privades i públiques que promouen aquest joc.
- Practicar i aprofundir en les habilitats específiques del *goalball*.

- Realitzar exercicis per treballar els llançaments i blocatges.
- Plantejar noves propostes o adaptacions de les activitats elaborades pel professor.
- Actuar de forma correcta i solidària davant un discapacitat.
- Practicar exercicis sobre la coordinació auditivomanual, la coordinació auditivopèdia, l'orientació espaciotemporal a través de l'oïda.
- Desenvolupar i augmentar les capacitats físiques i perceptives.
- Analitzar trajectòries i distàncies, situant-nos i desplaçant-nos en funció d'estímulsonors.
- Millorar la recepció, tot augmentant el control.
- Practicar l'ocupació de l'espai de joc.
- Conèixer i valorar la pràctica del *goalball* com a activitat d'alt valor recreatiu, social i integrador.
- Acceptar les funcions o els rols atribuïts a cadascú dintre del treball d'equip.
- Participar, amb independència del nivell que es tingui, en la pràctica del *goalball*.
- Potenciar i valorar la cooperació, el treball en equip i la col·laboració per aconseguir fites comunes.
- Conèixer les possibilitats del nostre cos.
- Acceptar i seguir les normes bàsiques reglamentades d'aquest esport.
- Acceptar l'existència de diferents nivells d'habilitat.

Continguts

Continguts conceptuals

- Característiques motrius, afectives i cognitives dels deficients visuals i cecs.
- Pautes d'actuació davant d'un discapacitat i, més concretament, d'un deficiènt visual o cec.
- El *goalball*: història, jugadors, instal·lacions, aspectes tècnics, tàctics i reglamentaris.
- Anàlisi dels requeriments de capacitats físiques i habilitats específiques fonamentals en *goalball*.

Continguts procedimentals

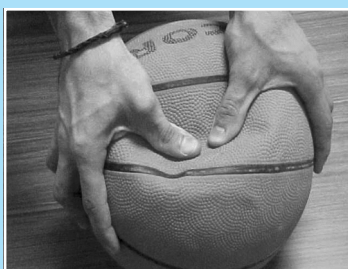
- Perfeccionament de les habilitats motrius específiques del *goalball*.
- Realització d'exercicis i activitats per treballar la coordinació auditivo-manual, la coordinació auditivopèdia, la percepció espaciotemporal.
- Pràctica dels fonaments tècnics individuals: la passada, el llançament, la recepció...
- Organització i col·laboració en el desenvolupament de competicions en el grup de classe.

- Utilització de les regles del *goalball*.
- Reflexió, debat i exposició sobre les relacions socials mitjançant l'esport (integració, solidaritat, violència i esport, etc.).
- Treball sobre les capacitats físiques més demanades en la pràctica del *goalball*.

Continguts actitudinals

- Disposició positiva envers la pràctica d'activitat física i davant la presència d'alumnes discapacitats.

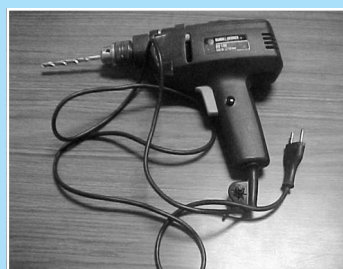
- Desenvolupament d'actituds de cooperació entre els companys, treball en equip per a la consecució d'objectius comuns.
- Participació en la pràctica d'aquest esport, independentment del nivell assolit.
- Respects a les normes de joc i cap als companys.
- Responsabilitat i preocupació per ajudar i solidaritzar-se amb els companys que necessiten ajuda.
- Valoració de la incidència en la salut de la pràctica del *goalball*.

■ 1

■ 2

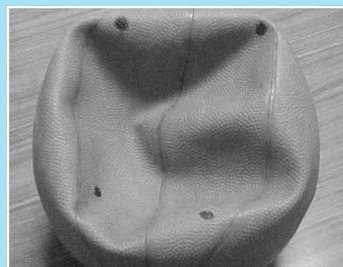
■ 3

■ 4

■ 5

■ 6

■ 7

■ 8

■ 9

Relació amb els criteris d'avaluació

Els criteris d'avaluació proposats per a aquesta UD són els que es contemplen a continuació:

- Analitzar el grau d'implicació de les diferents capacitats físiques que s'estan posant en joc en activitats realitzades per un mateix o pels altres.
- Aplicar les habilitats específiques adquirides a situacions reals de pràctica d'activitats físicoesportives, tot prestant una atenció especial als elements perceptius i d'execució.
- Mostrar una actitud de tolerància i esportivitat per damunt de la recerca desmesurada de l'eficàcia, tant en el pla de participant com en el d'espectador.
- Participar de forma desinhibida i constructiva en la realització i organització d'activitats físicoesportives.
- Analitzar i sospesar els factors econòmics, polítics i socials que condicionen l'execució i valoració social de les activitats físicoesportives.

Metodologia

En primer lloc, m'agradaria començar per aclarir quina tècnica d'ensenyament és la més adequada per a aquest tipus de continguts i alumnes; segons el nostre parer, considerem que hem d'aplicar una tècnica d'ensenyament basada en la RECERCA i la INDAGACIÓ, tot plegat a causa de diferents factors; en primer lloc, els plantejaments didàctics promoguts per la reforma ens indiquen que aquesta ha de ser la tècnica més utilitzada davant de la tècnica d'instrucció directa; en segon lloc, quan els docents ens disposem a portar a terme les nostres diferents unitats didàctiques, ens trobem amb l'inconvenient que el nostre alumnat és molt divers i heterogeni, i que algun tenen unes capacitats i uns coneixements superiors als dels altres companys; i això per diversos motius, com ara les classes extraescolars, la participació en competicions o lligues, etc.; en aquestes ocasions les possibilitats d'utilitzar aquesta tècnica d'ensenyament

queden reduïdes, perquè part de l'alumnat coneix les respostes o solucions motrius que nosaltres plantejem perquè siguin descobertes, i aconseguir així, l'aprenentatge constructivista tan desitjat. A causa d'aquesta realitat, estem obligats a partir d'uns coneixements previs que clarament són molt dispars i a programar diferents nivells en aquesta unitat didàctica (per als alumnes avançats, per a alumnes amb alguna experiència i, finalment, per als qui no tenen cap coneixement sobre aquest contingut), amb tota la complexitat que això comporta. Seria el cas, per exemple, d'algunes UD de bàsquet, futbol, voleibol, etc.; pel que fa al contingut de *goalball*, que acostuma a ser un contingut del qual l'alumnat d'ESO no té cap experiència ni cap nivell de coneixements, els estils d'ensenyament com ara "DESCOBRIMENT GUIAT" i "RESOLUCIÓ DE PROBLEMES" hi tenen gran cabuda i més viabilitat, gràcies al fet que l'alumnat no coneix les solucions motrius més adequades, de tal manera que l'exploració i el descobriment és total.

L'ESTRATÈGIA en la PRÀCTICA que caldrà utilitzar serà MIXTA, perquè d'una banda, els cecs tenen una concepció molt analítica del món, i nosaltres haurem d'utilitzar en primer lloc aquest mitjà, és a dir, l'analític amb els alumnes tots cecs i ser més flexibles amb els alumnes vidents, però posteriorment hem d'integrar amb activitats de caràcter global per procurar de donar una visió com més completa i integral millor.

Els materials didàctics necessaris o recursos curriculars -és el terme que s'està encunyant en la idiosincràsia de la reforma educativa, per portar a terme aquesta UD i, per tant, el procés d'ensenyament aprenentatge- s'exposen al punt "condicions contextuais sobre les quals s'ha dissenyat la unitat".

En aquest punt també m'agradaria aclarir les vies que utilitzarem per donar la informació als nostres alumnes, (tant la informació inicial, com el *feedback* o coneixements dels resultats) que seran principalment a través de dos canals, en primer lloc, a través del CANAL AUDITIU i, concretament, mitjançant informacions

verbals i, en segon lloc, però no menys important, la informació que els arribi a través del canal CINETICOTÀCTIL.

Temporització de les sessions (vegeu quadre 1)

Activitats d'ensenyament-aprenentatge

El procés d'ensenyament-aprenentatge d'aquesta breu unitat didàctica, que està conformada només per set sessions, serà abordat per diferents activitats, exercicis, explicacions, etc., que intentaran de donar resposta a les necessitats i expectatives de tots els nostres alumnes de la manera més integral possible, i que es detallen a continuació:

- Explicacions teòriques i visió de vídeos que fan referència al *goalball*.
- Exercicis, jocs i activitats de *goalball*.
- Jocs de sensibilització, jocs adaptats i jocs d'integració.
- Construcció i adaptació del material que utilitzarem.
- Creació de jocs d'integració.
- Realització de treballs en grup.

Activitats d'avaluació

En primer lloc, haurem de parlar de l'Avaluació inicial per determinar quins són els coneixements de partida amb què comença l'alumne, que en el nostre cas són pràcticament nuls; ens hem limitat a presentar simplement la UD, atès que en classes anteriors vam formular la pregunta: Qui sap en què consisteix l'esport del *goalball*?, i ningú no va poder respondre.

En segon lloc, haurem d'abordar allò que hom anomena com a avaluació formativa, que es dona en el mateix procés d'ensenyament-aprenentatge, i haurà de proporcionar-nos informació de com s'està desenvolupant el procés esmentat, a nivell procedimental, conceptual i de l'actitud, per així poder realitzar les correccions que calguin.

Finalment, haurem de realitzar l'avaluació sumativa, és a dir, intentar de trans-

criure els coneixements finals obtinguts pels alumnes, a nivell conceptual, procedimental i de l'actitud. Valoració dels conceptes adquirits mitjançant l'exposició dels treballs teòrics de grup. Estimació del grau d'adquisició de les habilitats tècniques i la seva aplicació en el joc. Actituds i grau de participació al joc.

Els instruments utilitzats són proves no estandarditzades, com ara "enregistrament d'esdeveniments", "fitxes d'autoavaluació" i "escales d'observació".

Pel que fa a l'avaluació del professor, utilitzarem un qüestionari d'opinió en els alumnes i entrevistes no estructurades amb presa de dades.

L'avaluació de la mateixa UD l'hem realitzada seguint una guia on es contemplen tots els punts que la componen.

■ **QUADRE 1.**
Temporalització de les sessions.

Sessió 1	Presentació de la UD. Explicació de la metodologia a seguir i exposició dels criteris que es tindran en compte per a l'avaluació. Valoració inicial. Nocions sobre les capacitats físiques i habilitats específiques requerides per a la pràctica del <i>goalball</i> . Jocs de sensibilització.
Sessió 2	Jocs de sensibilització, jocs adaptats, i jocs d'integració.
Sessió 3	Jocs de percepció espaciotemporal, coordinació auditivomaneja, coordinació auditivopèdia.
Sessió 4	Pràctica de fonaments tècnics (llançaments, aturades...).
Sessió 5	Pràctica d'elements tecnicotàctics de defensa i atac.
Sessió 6	Posar en situació real de joc els elements tecnicotàctics i aspectes reglamentaris apresos. Vídeo del <i>goalball</i> com a conclusió.
Sessió 7	Prova pràctica sobre els procediments tècnics adquirits. Debat sobre els aspectes socioculturals del joc i de l'esport. Presentació dels treballs de grup. Qüestionari d'opinió sobre el professor i el desenvolupament de les classes.

Conclusions

Si es vol posar en pràctica aquesta UD, es recomana que es faci als últims cursos d'ESO o en grups on hi hagi una certa "maduració", una bona relació entre professor i alumnat, etc., atès que cal una gran implicació i responsabilitat per part d'aquest col·lectiu.

Aquesta UD no pretén de ser molt extensa en el nombre de sessions que la componen, car només està conformada per 7 unitats, tanmateix, però, pretén de ser totalment ambiciosa pel que fa a la implicació dels nostres alumnes a nivell social, afectiu i humà.

Aquesta unitat didàctica, pretén d'abordar tant continguts procedimentals, és a dir habilitats i destreses específiques del *goalball* (llançaments, blocatges, etc.) propis dels esports, com continguts de les actituds, perquè l'alumnat s'acosti i conegui la realitat d'aquesta discapaci-

tat, faci una vivència d'activitats de ceguesa total i, a més a més, se sensibilitzi i adopti així una actitud crítica davant aquesta realitat.

Un altre aspecte nou i substancialment important d'aquest article és la creació del material esportiu adaptat, en connexió amb el tema transversal, (educació ambiental), vist que es realitza mitjançant l'aprofitament de les pilotes en desús o en mal estat, dels nostres gimnasos.

La metodologia utilitzada es concreta en:

- Tècnica d'ensenyament basat en la recerca i indagació.
- Estils d'ensenyament de descobriment guiats i resolució de problemes.
- Estratègia en la pràctica mixta.
- Materials curriculars: utilització de pilotes i antifàges adaptats, cordes, cinta aïllant...

Bibliografia

- Delgado, M. A.: *Los estilos de enseñanza: propuesta para una reforma de la enseñanza*, Granada: ICE Universidad de Granada, 1991.
- Garrido Landivar, J.: *Programación de actividades para educación especial*, Madrid: CEPE, 1990.
- Gomendio Alberdi, M.: *Educación física para la integración de niños con necesidades educativas especiales: programa de actividad física para niños de 6 a 12 años*, Madrid: Gymnos, 2000.
- Ley Orgánica 1/1990, de 3 de octubre, de Ordenación General del sistema educativo.
- Real Decreto 1007/1991, de 14 de junio, por el que se establecen las enseñanzas mínimas correspondientes a la Educación Secundaria Obligatoria.
- Sáenz-López Buñuel, P.: *La educación física y su didáctica. Manual para el profesor*, Sevilla: Wanceulen Editorial deportiva, 1997.